ESTABLISHED 1893.
"SVOBODA" ("LIBERTY")
THE RUTHENIAN NEWSPAPER
published three times a week
Tuesday, Thursday and Saturday, by
The Little Russian Nat'l Union
of America
at 83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.
Subscription:
per year...... $2.00 | Canada & Europe:
half year...... 1.00 | per year...... $3.00
single copy.. .03 | half year..... 1.50

СВОБОДА

ЗАЛОЖ. 1893 РОКУ.
"СВОБОДА" ("LIBERTY")
виходить три рази на тиждень
вівторок, четвер і суботу
видає
„РУСКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ"
в Америці
83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.
Передплата:
на рік...... $2.00 | Канада і Европа:
на пів року 1.00 | на рік...... $3.00
поод. число .03 | на пів року 1.50

УРЯДОВИЙ ОРГАН Р. Н. СОЮЗА В АМЕРИЦІ "SVOBODA" OFFICIAL ORGAN OF THE L. R. NAT'L UNION OF AMERICA

РІК XXII. Джерзи Сіти, Н. Дж., второк 13-го жовтня 1914. Ч. 61. VOL. XXII. Jersey City, N. J., Tuesday, October 13, 1914. N. 61.

ПО 11-ДНЕВНІЙ ОБЛОЗІ ЗДОБУЛИ НІМЦІ АНТВЕРПІЮ.

Москалі подають ся назад і утікають з західної Галичини.

Австрійські війска спішать на відсіч Перемишля.

Смерть румунського короля Кароля I.

Війна з Росією.

в Галичині:

АВСТРІЙЦІ СПІШАТЬ НА ВІДСІЧ ПЕРЕМИШЛЯ.

Лондон, 11. жовтня. — З Риму надійшла телеграма слідуючого змісту:

„З Відня прийшла вість, що дві австрійські армії спішать на відсіч Перемишля. В суботу заняли Австрійці міста Динів (над Сяном) і Ряшів (над Вислоком)".

Повисша телеграма походить з Риму і йшла через Лондон, де звичайно перекручувано вісти в користь Москалів. Коли отже вже з ворожих жерел пускають в сьвіт вісти про неудачу Москалів, то треба заключати, що ся неудача мусіла бути великим пораженєм Москалів, якого не вдало би ся довше утаїти.

МОСКАЛІ УСТУПАЮТЬ ЗІ ЗАХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.

Берлін (бездр. телеґр.), 10 жовтня. — З Відня доносять урядово, що Австрійці приступили на цілій лінії до офензиви. Занявши Динів і Ряшів, посувають ся австрійські війска дальше на схід. Москалі утікають у великім неладі, полишаючи гармати і вози з поживою та амуніцією. Австрійські війска обсадили місто Ланцут. Страти Москалів в убитих і полонених числять щодня тисячі.

Перед двома днями була з Відня урядова вість, що австрійські війска побили Москалів на захід від Динова і заняли Ряшів. З повисшої телеграми показує ся, що офензива Австрійців поступає дальше. Є надія, що небаром Москалі опинять ся за Сяном.

АВСТРІЙЦІ ЙДУТЬ ПОБІДОНОСНО НАПЕРЕД.

Манчестер, Масс., 10 жовтня. — Австрійське посольство одержало з Відня слідуючі урядові вісти:

„Австрійські війска в Галичині йдуть на цілій лінії побідоносно наперед. Офіцир генерального штабу, який відвідав Перемишль, представляє положенє залоги незвичайно корисно. Оборона кріпости ведеть ся з великою осторожностию і енерґією. Залога уладжує часто випади, задаючи тяжкий удар Москалям. Москалі понесли в часі до теперішної облоги великі страти в людях і гарматах. Всі напади Москалів відперто огнем тяжких кріпосних гармат.

„В Карпатах очищено мармарошський комітат з Москалів. Москалі утікають з Карпат, полишаючи гармати і вози з поживою.

„В околиці Ряшева австрійські війска полонили богато Москалів і забрали богато возів з поживою. Число ранених і убитих Москалів виносить тисячі".

МОСКАЛІ УТІКАЮТЬ З ПІД ПЕРЕМИШЛЯ.

Лондон, 11. жовтня. — З Петрограду доносять, що Австрійці, одержавши нові скріпленя, приступили в західній Галичині до офензиви. Російські війска були приневолені з воєнних зглядів подати ся назад. Взагалі заходить потреба зміни дальшої воєнної акції.

Значні відділи австрійського війска появили ся на захід від Перемишля і здаєть ся, що вони є вже в злуці з армією, яка находить ся в Перемишли.

Облога Перемишля скінчить ся на соромній утечі Москалів з Галичини. Майже 5 тижнів минає, коли Москалі зближили ся до Перемишля. Всі вісти про здобутє фортів були звичайними брехнями, зглядно бажанєм Москалів. Показує ся отже наглядно, що у війні не рішає велика маса людий, але їх справність і зорушенє.

АВСТРІЙСЬКА АРМІЯ ПІД ПЕРЕМИШЛЕМ.

Лондон, 12. жовтня. — З Відня доносять урядово, що австрійські війска заняли місцевости, які лежать безпосередно на захід і північний захід від Перемишля.

Повисша телеграма не подає близших подробиць. Однак можна здогадуватись, що Москалі ще в пору втікли зі західної і північної сторони Перемишля. Коли ще Москалі взагалі є під Перемишлем, то можуть находити ся хиба за рікою Сяном т. є. облягати полудневі і східні форти Перемишля.

в Польськім Королівстві:

БИТВИ З МОСКАЛЯМИ МІЖ САНДОМИРОМ А ІВАНГОРОДОМ.

Петроград (через Лондон), 11. жовтня. — Російський генеральний штаб оголосив урядово слідуючі вісти:

„Боротьба на границі Східних Прус триває з великою завзятостию дальше. Німецькі війска подають ся на захід від міста Лік і нищать за собою всі мости.

„Між Сандомиром а Івангородом зявили ся сильні відділи німецького й австрійського війска. Неприятель громадить свої війска на лівім березі Вислии.

В новійшій телеграмі Москалі признають свою неудачу. Ще недавно тому доходили з Петрограду брехливі вісти, що Москалі вже коло Бреславу, а тимчасом показує ся, що німецькі й австрійські війска заняли майже ціле Польське Королівство по ріку Вислу. Отже я знова наглядний доказ, що всі вісти петроградські, не виключаючи й урядових, є безпідставні і неправдиві.

НІМЦІ ЗДОБУВАЮТЬ МІСТО ГРОЄЦ І БЕРУТЬ 2.000 МОСКАЛІВ В ПОЛОН.

Берлін (бездр. телеґр.), 12. жовтня. — В полудневій части Польського Королівства німецькі війска заняли територію по Вислу і посувають ся тепер на північ в напрямі Варшави. Дня 10. жовтня заняли Німці місто Гроєц (20 миль на полудне від Варшави), причім розбили 2-гий сибірський корпус, беручи 2.000 Москалів до неволі.

ПОБІДА НІМЦІВ НАД МОСКАЛЯМИ У СХІДНИХ ПРУСАХ.

Лондон, 12. жовтня. — В Берліні оголошено урядово, що в битвах 9. і 10 жовтня розбито російську армію, зложену з 1. і 10. корпуса. Зусиля, щоби перейти границю Східних Прус, коштували Москалів 1.000 полонених.

Урядові російські вісти про мнимі побіди Москалів коло Августова і Сувалок є зовсім неправдиві. Сама подія, що російське правительство дотепер не оголосило ще урядово про пораженє під Таненберґом (в якім Москалі стратили около 250.000 в полонених, ранених і убитих), кидає на всі російські вісти лихе сьвітло.

МОСКАЛІ ПІДГОТОВЛЯЮТЬ НАСЕЛЕНЄ ДО СВОЇХ НЕУДАЧ.

Петроград (через Лондон), 10. жовтня. — Російське урядове бюро оголосило відозву отсього змісту:

„Надійшла важна хвиля, щоби звернути увагу на справу подаваня дальших вістий з поля війни. Російський ґенеральний штаб, подаючи вісти з терену війни в Галичині, подавав їх зі всіми подробицями, що виходило на шкоду для дальшої акції. Дотеперішні битви в Галичині, які значно ослабили силу Австрійців, приневолили Німців скріпити боєву лінію в Галичині. Через се положенє цілковито змінило ся і заходить конечність сему протиділати.

„Розходить ся передівсім о те, щоби держати в як найбільшій тайні рухи війск, бо зближаєть ся рішаюча хвиля. Тому урядові вісти про події на терені війни в Галичині і в Польськім Королівстві будуть дуже скупі і обережні.

Доки Москалі йшли наперед, тоді щодня голосили про величезні побіди, хоч їх не було. Тепер однак, коли утікають не лише в Галичині, але і в Польськім Королівстві, соромно їм признати ся до пораженя і тому рішили все те перемовчувати.

—o—

Війна з Францією.

НІМЦІ ЗАНЯЛИ АНТВЕРПІЮ.

Берлін (бездр. телеґр.), 10. жовтня — Німецьке міністерство війни оголосило урядово, що в пятницю о год. 2.30 пополудни німецьке війско заняло Антверпію.

ОБЛОГА АНТВЕРПІЇ ТРИВАЛА ВСЕГО 11 ДНІВ.

Берлін (бездр. телеґр.), 12. жовтня. — Генеральний штаб оголосив слідуючий урядовий рапорт про здобутє Антверпії:

„Перший стріл на форти кріпости Антверпії віддано дня 28. вересня. 1. жовтня здобуто приступом перший форт зовнішної оборонної лінії. Дня 6. і 7. жовтня перейшла німецька піхота і артилєрія ріку Нет.

„Дня 8. жовтня розпочалось бомбардованє фортів другої оборонної лінії і міста.

„Дня 9. жовтня здобуто приступом 2 форти другої лінії.

„О год. 2.30 пополудни тогосамого дня піхота війшла до міста і взяла його в своє посіданє без опору".

ЗАГАЛЬНЕ ПОЛОЖЕНЄ

НА ТЕРЕНІ ВІЙНИ З РОСІЄЮ:

На цілім терені війни з Росією наступив зворот в користь Німців і Австрійців. Властива офензива проти Росії розпочала ся тепер. Москалі на цілій боєвій лінії утікають з великими стратами. Похід Москалів на Берлін, Відень і Будапешт закінчив ся соромною утечею.

Австрійські війска очистили західну Галичину і Карпати з Москалів, посуваючи ся аж до Перемишля. Московські брехні про здобутє Перемишля вийшли тепер на яву і цілий сьвіт буде мати наглядний доказ про вартість всіх дотеперішних російських вістий.

В Польськім Королівстві поводить ся Москалям ще ґірше. Німці заняли майже ціле Польське Королівство до Висли і зближають скорим кроком до Варшави. Німці розбили Москалів коло Гройца, взяли їх 2.000 до неволі і находять ся вже у віддаленю всего 20 миль від Варшави.

Зусиля Москалів у Східних Прусах закінчились полоненєм 1.000 Москалів.

В найблизшім часі можна сподіватись облоги Варшави, яка не устоїть довго перед німецькими й австрійськими гарматами. По розбитю російського центра, розпічнуть Німці знова офензиву на північи, а Австрійці в Галичині.

НА ТЕРЕНІ ВІЙНИ З ФРАНЦІЄЮ:

Упадок Антверпії, як кажуть воєнні знавці, є початком кінця війни. Кріпость Антверпія, яка уходила за одну із найсильнійших кріпостий взагалі, упала вже по 11-дневній облозі. При облозі брала участь артилєрія німецька й австрійська. Головна часть залоги Антверпії утікла в напрямі Остенди, де може її стрінути дуже сумна доля, бо правдоподібно Німцям удасть ся скорим маневром відтяти її від армії союзників і взяти її в полон. Друга часть залоги була приневолена схоронити ся до Голяндії, де її полонено і розоружено на підставі приписів неутральности.

Ціла німецька армія, яка находила ся в Бельґії, а якої силу обчисляють на 300.000 до 400.000 людий, вдарить тепер з цілою силою на ліве крило Французів і перехилить рішаючу побіду на сторону Німців.

Німці, занявши бельґійське і французьке побереже з пристанями Остендою, Дункірк і Кале з одної сторони, обезпечать себе проти всякого наладу з боку, з другої сторони розпічнуть правдоподібно акцію проти самої Анґлії при помочи „цепелінів" і фльоти.

Хоч загальне положенє на головній боєвій лінії у Франції в послідних часах не улягло значнійшій зміні, то тепер належить надіяти ся, що Німці передівсім на правім криль приступлять до сильної офензиви. Коли се Німцям удасть ся, то небаром загостять вони до Парижа.

5.000 БЕЛЬҐІЙЦІВ І АНҐЛІЙЦІВ РОЗОРУЖЕНО В ГОЛЯНДІЇ.

Гаґа (через Лондон), 11. жовтня. — Тут надійшли точні вісти про розоруженє і увязненє 2.000 Анґлійців і 500 Бельґійців, які належали до залоги Антверпії. Вони не вспіли утечи в напрямі Остенди і перейшли границю Голяндії коло Путен. Тут їх розоружено. В Голяндії позістануть вони аж до укінченя війни.

Лондон, 11. жовтня. — З Амстердаму доносять, що з міста Флісінґен перевезено зелізницею в глиб краю 5.000 бельґійських і анґлійських жовнірів, які по упадку Антверпії схоронили ся на територію Голяндії. Їх розміщено в ріжних гарнізонах Голяндії.

Число полонених Бельґійців і Анґлійців в Голяндії не є ще точне. Правдоподібно вписсвоно понад 10.000 жовнірів. Головна сила бельґійської армії ще перед занятєм Антверпії Німцями вспіла утечи в напрямі Остенди.

ЗАЛОГА ВЖЕ В ЧЕТВЕР ОПУСТИЛА АНТВЕРПІЮ.

Лондон, 11. жовтня. — Значна часть залоги, зложена з Бельґійців і Анґлійців, вже в четвер в ночи опустила Антверпію, не маючи найменьшої надії на поміч зі сторони Франції.

Залога Антверпії разом з королем відійшла в напрямі Остенди, щоби получити ся з армією союзників.

Сильна німецька армія прямує на Остенду з наміром, щоби перетяти відворот бельґійському війску.

АНТВЕРПІЯ МАЄ ЗАПЛАТИТИ $125.000.000 ВОЄННОГО ПОДАТКУ.

Амстердам, 12. жовтня. — Управу міста Антверпії віддало німецьке правительство баронови фон Шайц. На Антверпію наложили Німці воєнний податок (контрибуцію) в сумі $125.000.000.

Шкоди, заподіяні бомбардованєм міста, є розмірно невеликі. З величавих старинних будинків лише деякі потерпіли незначне ушкодженє.

В місті панує спокій, мешканці відносять ся до німецького війска приязно. Німецький командант видав строгий розказ до війска щодо охорони чужої власности.

Бельґійці полишили в місті великі запаси поживи і воєнних матеріялів.

ЛОНДОН ДРОЖИТЬ ПЕРЕД ЛІТАКАМИ.

Лондон, 11. жовтня. — Урядові круги заключають з упадку Антверпії, що через се війна значно продовжить ся. Можна приймити за певне, що Німці уладять в Антверпії головну стацію для „цепелінів", яко підставу до нападу Анґлії.

Чи Німці уладять в Антверпії стацію для своїх літаків, можна сумнівати ся. Натомісць на-

гально здогадують ся, що на такі станції є призначені прибережні міста Остенда і Кале, які небаром опинять ся в руках Німців. Віддалене міста Кале від побережа Англії виносить всего 22 милі.

НІМЕЦЬКІ ЛІТАКИ НАД ПАРИЖЕМ.

Париж, 11. жовтня. — **Два німецькі літаки появили ся над містом і кинули 20 бомб: 3 людий убитих, 14 ранених. Впрочім заподіяна шкода невелика. Бомби упали в ріжних частях міста. Літаки летіли досить низко. По вичерпаню запасу бомб, піднесли ся літаки в гору і відлетіли у східнім напрямі.**

—o—

СЕРБІЯ ЗМІНЯЄ ЗНОВА СТОЛИЦЮ.

Берлин (бездр. телеґр.). 10. жовтня. — **З достовірних жерел доносять, що сербське правительство перенесло свій осідок до Скопле (Уескіб).**

Коли ся вість правдива, то можна припускати, що австрійські війска посунули ся в глиб Сербії. Скопле лежить на полуднє від Нішу. Яко другу причину перенесеня столиці можна приняти страх Сербів перед нападом болгарських війск, бо Ніш находить ся у недалекім віддаленю від болгарської границі. В кождім однак случаю Сербам не ведеть ся.

—o—

СМЕРТЬ РУМУНСЬКОГО КОРОЛЯ КАРОЛЯ І.

Амстердам, 10. жовтня. — **З Відня надійшла урядова вість, що дня 10. жовтня рано помер румунський король Кароль І.**

Король Кароль І. числив 75 літ житя. Король походив з німецького цісарського роду Гогенцолернів. На румунськім престолі зразу яко князь (від 1866 р.), відтак яко король (від 1881 р.) сидів через 48 літ. Кароль І. положив великі заслуги для розвою румунської держави. В р. 1877 станув він на чолі армії у війні з Туреччиною. Через побіду над Туреччиною здобула Румунія цілковиту самостійність і в р. 1881 коронував ся Кароль яко король Румунії. На його бажанє королівську корону викуто з части гармати, здобутої на Турках у славній битві під Плевною.

Король Кароль І., будучи німецького роду, жив в дружних зносинах з німецьким і австрійським цісарем. Сему належить також приписати, що Румунія дотепер не зломила своєї неутральности зглядно Австрії і Німеччини.

ЖЕРТВИ НА ФОНД ВИЗВОЛЕНЯ УКРАЇНИ.

11. Рочестер, Н. Й. На повисшу ціль зложили жертви слідуючі Добродії: І. Галуґа, К. Шкапій, Т. Куций (с. І.), Л. Марцінковська, М. Федик і П. Горішний по $2.00; О. Дорофей, Т. Куций (с. О.), В. Щупак, Й. Андрієвський, М. Галуґа, Ю. Мікуляк, С. Куций, М. Суховій, В. Третяк, Т. Олексин, І. Лехкий (с. П.), І. Рибчук, К. Кисіль, П. Марцінковський, В. Скробач, М. Мелех, В. Пакула, П. Мурашко, Д. Братусь, І. Демкар, В. Зубик, Т. Добровольський, І. Теребушка, Я. Кисіль, А. Тимків, А. Бабій, Н. Залецький, І. Пастущин, С. Скаскевич, О. Стасюк, І. Кравець, П. Федик, Т. Войчишин, А. Луш, Н. Шевчук, І. Бурнат, З. Чапранський, Т. Дякун, П. Чоловський, І. Чижик, О. Демкар, Д. Федик, Д. Белей, І. Білас, О. Синівський, М. Кузь, Д. Федоришин, Д. Захарків, Н. Попович, В. Федьків, Т. Билоуський, І. Мазурик, С. Лотоцький, П. Дволятик, О. Шеремета, С. Сверида, К. Левусь, П. Пелехата, Я. Щурик, Т. Кисіль, А. Федик, М. Марцінів, Д. Галуґа, І. Чорненький, Е. Білецький, А. Дубик, А. Лехка, Н. Синдунь, М. Саната, Т. Левицька, А. Кучмій, А. Піхоцька, М. Шеремета (с. Гр.), К. Коритко, Д. Пакула, П. Будяк, М. Шамань, М. Мазитаньчар, М. Мельник, К. Голоюха, В. Микития, А. Сопіль, І. Лазаришин, Т. Ціпура, І. Скорохода, Д. Скорохода, Д. Сподарик, М. Канічин і І. Федоришин (с. М.) по $1.00; М. Кордан, З. Румах, В. Ткач, Н. Кіхта, В. Польовий, Д. Лукаш, П. Кучмій, Й. Кос, Т. Горбусь, М. Андрейчук, М. Гаврилів, Ир. Лесик, К. Лехка, І. Крупка, Т. Кучмій, К. Камінська, Н. Макогон, І. Гичківський, І. Зазуля, К. Вдовичин, К. Бандура, Н. Кучмій (с. А.), А. Мазурик, М. Решітник, П. Бамбуревський, М. Оловецька, Н. Журавінський, А. Саната, С. Кухар, Б. Пасдавський, А. Братусь, В. Гарбуз, Н. Лесик, А. Скробач, В. Бабінь, В. Маліцький, А. Петрів, М. Яцків, Н. Риба, С. Федоришин, М. Дуда, О. Цибух, Н. Кубарич, І. Тимків (с. Н.), І. Стрілець, Н. Сопіль і В. Калічин по 50 ц.; Я. Швець і І. Проць по 35 ц.; І. Кучицький, З. Гривнак, А. Адамів, Н. Карпінський, І. Карлан, Н. Винитель, М. Екерд, Д. Балацко і Д. Антонів по 25 ц.; М. Білеровський 20 ц., З. Линда 10 ц. — Разом $127.25.

Дня 3. жовтня вислано на адресу редакції „Свобода" $122.00

Решттуюча квота вчислить ся до дальної збірки, причім імена жертводавців будуть оголошені в своїм часі.

Збіркою жертв займає ся комітет, в склад котрого входять: Ст. Склєнкович, предсідатель; В. Пакула, секретар; Михайло Мелах, касієр.

12. Фон Крик, Саск. (Канада). Вп. Василь Всеволовський зложив жертву $2.00

РАЗОМ $124.00.

З перенесеня $1.244.50; з днем 12. жовтня виносить

ЗАГАЛЬНИЙ СТАН $1.368.50.

Повідомлене.

Отсим повідомляєть ся всіх інтересованих, що зголошеня обовязаних до військової служби на підставі мобілізаційного розказу з дня 1. серпня с. р. буде принимати ся лише до 15. жовтня включно. Пізнійше не будуть узгляднені ніякі особисті ані письменні зголошеня.

Се однак не відносить ся до зголошень про зміну побуту.

Ню Йорк, 1. жовтня.

Ц. і к. Ґенеральний Консулят в Ню Йорку.

ПРИГАДКА: Зголошуватись найліпше письменнно. В тій ціли треба залучити військову книжочку (мілітерпас) або пашпорт, причім лист належить реджіструвати.

Адреса австро-угорського консуляту в Ню Йорку є:

Austro-Hungarian Consulate General,
Battery Park Building,
24. State St., New York, N. Y.

Вісти з Галичини.

З цілком достовірного жерела дістала наша редакція деякі звіти з воєнного терену, якими хочемо поділити ся з нашими читачами.

Про заняте східної Галичини доносять нам, що се стало ся так несподівано, що ніхто не може собі здати справи, які були причини невдачі. По вибуху війни було величезне одушевлене серед війска та серед цивільного населеня; кождий, прощаючись в послідне, кликав: „до побаченя в Київі". Австрійські війска йшли побідоносно на правім крилі, котре сягало до Черновець і заняло кілька місцевостий на російській територіі, а ліве крило вийшло з Кракова, Цішанова, та з Яворова двома арміями, посувало ся в глубину польського царства і дійшло вже до Люблина. Найслабше був боронений осередок австрійської армії перед Львовом.

Москалі якраз використали слабу сторону австрійської армії, впали через Броди, Камінку струмилову, Гусятин, Чортків, Підгайці, Бережани і Миколаїв над Дністром і зі всіх сторін окружили Львів. По дорозі мусїли зводити Москалї завзяті бої з австрійською армією, яка доказувала чудес хоробрости. Крок за кроком здержували австрійські війска Москалів, котрі подекуди були 5 разів сильнійші щодо числа. Коли би не завзятє австрійських жовнїрів, то Москалї були би заняли Галичину протягом кількох днів — а так удало ся їм посунути ся аж до Перемишля ледви за місяць. Се цофанє австрійської армії аж до кріпостий Перемишль-Краків пояснив австрійський ґенеральний штаб, що се діє ся після пляну, щоб стягнути Москалів до Галичини і тутки знищити московську силу — бо годі гонити за Москалями по величезних просторах України.

Як згадано, австрійські війска завзято здержували московську наваду. І так коло Бродів держали ся кріпко австрійські відділи майже 2 тижні. Місто Броди що дня зміняло „властителя": раз здобували його Москалї, то знов відбивали Австрійці. Що при такім „здобуваню" з міста лишили ся самі звалища, се розуміеть ся само собою. Такcамо завзято йшла борба о Залізці, а до страшно кривавої борби прийшло між Буськом-Красним і Дунаєвом коло Золочева. Тут запалили Москалї ліси, а східний вітер гнав чорний дим на австрійські війска. Серед найлютїйшої борби треба було на 6 годин заперестати різню, щоб поховоронити упавших в бою жовнїрів.

При заняттю горбків Вороняки і Гологори коло Золочева і Перемишлян прийшло також до страшної різні. Австрійські війска мусїли вкінци уступити через зраду селян-москвофілів, які показували Москалям стежки і через те заходила небезпека, що Москалї окружать наших і виріжуть до останного. На полудне від Львова прийшло до завзятого бою в Миколаєві над Дністром, відтак коло Бібрки і коло Винник. В селі Підберізцях повісили Москалї 6 українських селян, за те, що не хотіли зрадити Москалям становища наших війск. Рівнож в инших місцевостях допускали ся Москалї страшних звірств. Головно чатували вони на австрійських жандармів, котрі незвичайно хоробро ставили опір поменьшим московським відділам. Коли Москалям удало ся зловити якого нашого жандарма, то виколювали йому очи, обтинали уха або ніс — так, що нещасні кінчили житє серед найстрашнійших мук.

З північної сторони Львова незвичайно завзято тревав бій коло Рави руської, де поляг син начального вожда генерала Гецендорфа; відтак коло Жовкви, де Австрійці поробили сильні земні вали й рови та коло місточка Куликова, яке з обох сторін здобувано 9 разів. — Розуміеть ся, що серед таких страшних борб зі сїл та місточок остали самі згарища, тисячі людий без даху над головою, без кусника хліба, не знаючи, де поділа ся проча рідня. Москалї, вибираючи ся на війну, числили на те, що поживлять ся в Галичині, не забрали навіть живности зі собою, а впрочім війско московське загалом слабо заосмотрене в провіянти, бо в Росії ще не перевели ся крадіжи в військових магазинах. Богато власних військових магазинів попалили самі військові урядники московські, щоб затерти сліди крадіжи, бо в магазинах нічого не було. Тому то московські війска не будуть могли довше витримати в Галичині без харчів, бо вона не може довго виживити голодного війска. Натомісць австрійська армія є знаменито запровіянтована, має прекрасні кольони з харчами, на котрі жадібно полюють Москалї.

На слідуючий раз напишемо більше про ті страшні дні в Галичині.

ЛИСТИ З РІДНОГО КРАЮ.

Читачі „Свободи" прислали нам кілька листів, які вони одержали від своїх кревних або приятелів зі старого краю. Деякі з тих листів поміщуємо тут в цілости, а з деяких вибираємо тільки те, що має загальнійший інтерес, а проче пропускаємо.

Лист С. О. (висланий з місцевости Ясо, в Угорщині, дня 28. серпня 1914) до Стефана Олексюка в Олвайн, Айова: „Менї поводить ся дуже кепсько, а так само Твому братови (на жаданє п. Олексюка імя пропускаємо — Ред.) і Твоїм бідним, опущеним родичам. Про війну то Ти там в Америці знаєш мабуть більше ніж я, бо нам тут не всьо хотять сказати і не всьо позволяють писати. До нашого ляндштурму покликано людий до 42 років житя і вище. Ми вже цілий місяць сидимо в Угорщині. Довідую ся, що на війну забрали всіх мущин від 18 до 36 літ, навіть і тих, що при війску не служили. Тут кажуть, що наше війско Москаля далеко уже загнало поза границі, і повідають, що дуже добре для нас, а властиво по нашій стороні. Прошу Тебе, перешли менї хоть кілька долярів, бо дуже менї тепер прикро, бо мусимо потрохи самі собі докуповувати їсти. А тут біда, що від сей час і дома не мав я готового гроша, отож прошу Тебе ще раз, вишли як найборше. А може би ти і дедеви (вуйкови) післав тепер з пару десяток, бо й вони зістали як сироти без цента і без жадної помочи. Памятай на своїх, бо Тобі лекше. Дай, Господи, побачитись".

Ворохта дня 1. серпня 1914.

Найдорозший Товаришу!

В хвилю найбільшого смутку, в хвилю розлуки зі сьвітом пишу цей листок. Тривожна хвиля. Опівнїч. Розливаєсь ся дзвін, бє на тривогу. Сурми голосять алярми. Плачуть ярами гуцульські трембіти, конають...

Товпою мчить ся народ, мов лявіна. Ні буденнього слова, ні усьміху, лиш важкі стони й зітханя. Що є? Що є? — питають.

А дзвін все бє, голосять сурми, плачуть трембіти.

Мобілізація. Війна.

Серед ночи впало розпоряджене. Від рекрута до 42 року життя. Найдальший час від опівночи до вечера.

А я рекрут...

Капнули сльози мої, криваві. Збираюсь, сїдаю в потяг, їду до Коломиї. Але що застану я дома?

В смертельній розпуці убогу маму.

Ах, життя, життя!...

Як цей листок дістанеш, то будь певний, що мене вже нема на сьвіті. Іду у бій з ідеї, з тим переконанєм, що невдовзі блисне зарево волі над степами України.

Встане Україна, але що найкращі сини її положать свої завзяті голови вкровавім бою.

— — — — — — — — — — —

Дорогий Друже!

Працюй, пиши, що можеш, бо менї вже не довелось.

Прийшла весна життя, на хвилю блисла і згасла.

Мої останні слова: Пиши! Пиши!

Може провинив ся я коли проти Тебе, то прощай... прощай...

Іду на скон...

Вже не побачимо ся ніколи.

Цїлую Тебе сердечно

Юрко Гриник

Повисший лист надіслав нам п. Федор Гуцуляк з Глен Карбон, Па., з таким поясненем: „Я дістав лист з краю від свого приятеля з мого села (з Воскресінець), котрий шойно тамтого року (1913) здав семинарійну матуру і дістав посаду народного учителя в гуцульськім селі Ворохті, відки зістав покликаний на війну. Він походить з убогої сільської родини з села Воскресінець (під Коломиєю). Коли був у школах, заробляв дещо лекціями і з того утримував не лиш себе, але й свою маму і свою 8-літну сестру. А коли дістав посаду, то з тої невеличкої учительської платні більшу частину посилав мамі. Був щирим патріотом і працював горячо на народній ниві. Ми оба (коли я був в краю) писали фейлетони до часописий, а тепер я йому написав, що маю до друку кілька новель. І власне він у своїм прощальнім листі напоминає мене, щоби я дальше працював на народній ниві і писав, бо йому не довелось..."

Хвальна Редакціє! Прошу помістити сей лист, котрий я отримала зі старого краю, з міста Ходорова, повіт Бібрка.

Дебречин дня 10. вересня 1914.

Дорогенька Ганю!

Пишу до Тебе отсей лист по так довгій хвили мовчаня. Вже 3 місяці минає, як я лист від Тебе читала, а за Твоїми листами скучно мені дуже.

Дорогенька Ганю! Ти певно навіть не відчуваєш, в якій ми нужді тепер. Мене лиха судьба загнала тут на Угри між чужих людий, де з голоду здає ся вмерти прийде — ах, нужда...

Мама Бог знає де, десь в Галичині, тільки не знаю, в котрім місті, а я тут заблукалась як блудна вівця між чужих людий, щоб охоронити своє житє перед лютим ворогом, бо той лютий ворог страшно мстить ся на наших молодих дівчатах. Старим людям зовсїм нічого не робить, отже длятого я на Угорщині, а Мама в Стрию, бо Ходорів збомбардований цілком. Дорогенька Ганю! Яка Ти щаслива, що не чуєш тих стрілів, що не бачиш тих ранених людий, котрі вертають з терену борби. Уже два тижні минуло, як я страву їла. В одній одежині втікла з Ходорова дня 16. серпня о годині 10-тій в ночи, бо був неприятель вже під Ходоровом, отже капітан на кони їздив хата від хати і виганяв людий і всїх мешканців з Ходорова. Були ратункові їзди і вивозили нещасних людий з Ходорова, бо Ходорів був призначений на лінію боєву. Отже старих вивезли до Стрия, а молодих за границю, но і між тими вандруючими я також є.

Ах, яка я нещасна! Маючи двайцять центів в кишени, я пустилась за границю з тою думкою, що десь тут роботу найду. Ганю! Не можу Тобі описати, як я розлучилась з Мамою. Я формально мліла, як лиш сказали мені розійти ся з Мамою. Не маєш поняття, який я ще нинька біль чую, як менї на думку прийде, що Мама там також так не мають що їсти, як і я. Більше ніж тиждень їхали ми в товаровім возі, де ані спати ані їсти не було що і нинька приїхали тут до того міста і ледво на ногах тримаю ся. Не можу Тобі, Дорогенька Ганю, нічого писати, бо зараз лист сконфіскують. Як отримаєш той лист, прошу сейчас відписати, бо я тут нікого не маю, хиба один Бог заопікує ся мною.

Здоровлю Вас щиренько

Ольга Юревич.

Хвальна Редакціє! Низше підписані члени У. Н. С., відділ 22, потверджуємо дословну згідність сего листа з оригіналом і просимо помістити його в „Свободі", бо з певностию, що сей лист буде першим з терену борби в Ходорові. — З поважанєм: Стефан Юревич, Іван Контюх, Григорій Бардак.

ПОЗДОРОВЛЕНЄ З ЛЕМКІВЩИНИ

До нашої редакції прийшов лист з Галичини, з Одрехови в сяніцькім повіті, від п. Івана Бурштина, котрий виїхав недавно з Америки до свого рідного села. Лист вислав п. Бурштин дня 10. вересня с. р. Ось що пише він: „Найщирійші желания пересилаю для всіх Братів Українців у Злучених Державах. Желаю як найкрасного розвитку славному Руському Народному Союзови. Памятайте там на поміч вітчині в теперішну велику хвилю. Тутки і найбіднійший дає, хоч і без того поносить великі жертви. Я, хоч бідний чоловік, а дав на українське війско 20 корон. Кождий давав і дає, що хто може. Москалі ідуть під Перемишль, але ми маємо надію, що скорше відійдуть ніж прийшли. — Іван Бурштин."

Сьвята війна.

(Від воєнного кореспондента „Нового Слова" М. В. приділеного до воєнної пресової кватири).

(Дозволено воєнною пресовою кватирою — підполковник ґенерального штабу Ген).

Ми нераз чули про се, що далеко в Туреччині годжі проповідують сьвяту війну; але ми не можемо собі добре уявити, що се таке „сьвята війна". Ми воєнні кореспонденти, що ідемо на поле боротьби і бачили тисячі жовнірів та народа, який плив до всіх стацій або уладжує манїфестації на честь армії, маємо зрозуміне, що значить „сьвята війна". Всьо нам найдорозше в небезпеці. „Істнованє вітчини загрожене" — се відчуває вповні ціле населенє. Се не є війна за династію, за неподільний престіж, за специяльні інтереси держави, се є війна за інтерес кождого горожанина з окрема.

Один резервіст, який, як говорив, прийшов вже третий раз на мобілізаційний поклик, сказав таке: „Вже найвисший час, аби всьо скінчило ся; коли би тепер ще не прийшло до війни, то четвертий раз я би не видержав". Він би видержав і четвертий раз, але він був би більше огірчений і знеохочений. Розумієте мене добре. Я не говорю, що для війни як такої, на дальше удержало би ся одушевлене. Пусте „одушевлене воєнне" можливе лиш на примітивнім степени культури або у якогось, через імперіялістичні кличі, ураженого народа. Але ні се ні те не відносить ся до Австрії. У нас відчуває ся радше зростаюче обуренє, стрясуванє з себе мнимої рівнодушности, з котрим йшло в парі глумлене зі сторони противника. Є се елементарний відпір на російські експанзивні пожаданя, то „сьвята війна" проти царського кнута...

Нарід не розуміє тої цілої звязи, але йому вистарчить вказати на російську небезпеку. Кождий відчуває, що він боронить свою родину і свою свободу, що він має відперти наїзд чиновників, ісправників і цілої російської корупції. Подібно мусїли відчувати люди, проти котрих йшла навала Татар, або коли відперто в 1683 році наїзд Турків. То не борють ся лише люди взаїмно проти себе; тут змагають ся сили двох культур. Тут розходить ся о те, чи Европа має бути вільною чи царською.

Ми всї глибоко переконані, що будемо вільні, а навіть та свобода буде поширена. Тої думки є богато добрих знатоків обох воєнних сторін і їх оружної сили. В добі технічного поступу на всіх полях, отже на поли воєнного приготованя, побіджає ліпша організація, лише зорружене і більша технічна справність і в кождім тім Німеччина й Австрія як і Росію так і Францію перевисшає.

Ми Австрійці маємо найліпшу артилерію, процент її цільних стрілів є найбільший у всьої артилерії цілого сьвіта. Наші машинові ґвери є найліпші. Але красше всього є у нашого кождого жовніра охота побіди, яка охопила кождого жовніра нашої і німецької держави.

Треба припустити, що Москалї хочуть також побідити, що загалом кождий, котрий провадить війну, хоче побідити, отже наша охота побіди не є чимсь надзвичайним і не богато рішить на шалї побід. Але все воно щось таки є. Ріжницю сю най пояснить вислів одного полїтика, який іде разом з нами: „Коли би ми мали стратити, то лишає ся нам дві річи, або куля в лоб, або еміграція до Австралії; жити під Росією, се річ немислима, специяльно для чоловіка, який нечайно з Европи опинив ся в Азії. „З щитом, або на щиті" — третої дороги нема.

Ми в часї своєї теперішної поїздки на поли битви мали нагоду переконати ся про ентузіязм і жертвенність населеня. Їдемо через Угорщину, ту Угорщину, на котру чорно-жовта фана ділала як червона фана на бика: стрічаємо тих Мадярів, котрі побіч пісні Кошут-Лайош нїщо більше не признавали. Тепер очам своїм не віримо. На кождій зелізничій стації чорно-жовті фани, циганські капелї витають нас народним гимном: „Боже буде покровитель". Наша поїздка, то як триумфальний похід. Один з наших товаришів, який знає докладно Угорщину, каже, що щось подібного у сїм краю не бачив.

Специяльним предметом опіки є армія. Від осьми днів зміняють ся по всіх стаціях люди і приносять жовнїрам дарунки — оповідав нам один начальник стації. Приносять всьо, що лише мають. Офіцирів засипують цьвітами, жовнїрам дають хліб, вино, папіроски то що. Не можна розказати радости і щедробливости селян, впрочім не конче богатих. Якась стара бабуся принесла цілу бочівку квашених огірків і роздa-

„SVOBODA" (LIBERTY)
THE RUTHENIAN NEWSPAPER
Published three times a week Tuesday, Thursday and Saturday, at 83 Grand St., Jersey City, N. J.
TELEPHONE: 498 JERSEY CITY.

Published by The Little Russian Nat'l Union of America.

Established 1893.

JOSEPH STETKEWICZ, editor.
83 Grand St., Jersey City, N. J.

A. SAWKA, manager.
83 Grand St., Jersey City, N. J.

Terms: Two dollars a year, for Canada three dollars a year. Single copy: 3 cts.

Entered as second-class matter March 30, 1911, at the Post Office at Jersey City, N. J., under the Act of March 3, 1879.

ла кількасот пачок сірників, друга повні коші вареної кукурузи. Всі ми журналісти, хоч їхали першою клясою, мали тих всіх „благодатий" так повно в возах, що вони скоро змінили ся в товаровий поїзд. Нас вважало населене за рекрутів і обдаровувало щедрійше від жовнірів, а щоби не нарушувати патріотичних почувань населеня, ми всьо приймали.

„Шкода, що нема анґлійських і французьких журналістів", сказав один наш товариш. Були би наочно переконали ся про „невдоволене" населеня з сеї війни. Французька, російська і анґлійська преса плете брехні, аж волосе дубом стає на голові, про ріжні заворушеня в монархії. Шкода, що нема тут ані одного Француза і Анґлийця. Були би оглядали сї заворушеня власними очима. Бо такі „заворушеня справді є", а ле цілим своїм вістрем обернені проти злобних Москалів та всїх, що стремлять до ослабленя монархії.

Про пресове бюро, його орґанізацію, його управу і т. п. в слідуючім листі.

(„Нове Слово" з 20. серпня 1914).

НІМЦІ МАШИРУЮТЬ ЯК ХМАРА МУРАШОК.

(Кореспонденція до лондонської часописи „Стандард").

Я приглядав ся і дивував ся струї людської воєнної машини, яку Німеччина вляла у сей нещасний бельґійський край.

Я приглядав ся на той предивний вид на німецьку армію в маршу і я був сьвідком ще замітнійшого видовища, як німецьке військо йде до битви, бо маючи папери, яко горожанин невтральної країни, я міг з розмірною легкістю переходити по полудневих околицях Бельгії і північних департаментах Франції.

Було се після занятя Брукселї та битви під Монс, коли я спочивав у однім французькім селі, через котре переходили німецькі напастники. Уступаючі Французи позбурили за собою зелїзниці і підчас коли німецькі інжинїри направляли їх зі всїм можливим поспіхом, військо маширувало простими дорогами, несучи і везучи з собою зброю і провізію.

Шум мотора високо у воздусї був першим вістуном зближеня Німців. Селяни повибігали на двір і глядїли в гору. Аероплян системи Тавбе кружляв понад головами а незадовго показали ся другі, що слідували за провідником. Видна річ, що вони розслїджували уважно околицю, дивлячи ся за можливою небезпекою і доносили свої спостереженя машируючим Німцям. Підчас сего, як ми так дивили ся, одна з машин Тавбе закрутила ся і полетіла коміть головою до землї. Оба подорожні, що їхали нею, зависли у воздусї і полетіли до землї з висоти 500 стіп на певну смерть.

Однакож як сильно незначним виглядав сей сумний випадок. Погибли два німецькі воздухоплавці, дві німецькі родини покрила жалоба, однак німецькі ряди маширували вперед і знищене сих двох людських атомів могучої цілости здавало ся, не мало найменьшого значіня.

З закруту дороги появила ся передна сторожа, що складала ся з великого відділу військових циклістів з рушницями на плечах. Знаючи, що дорога перед ними чиста, переїхали вони поволи і спокійно через ціле село. Зараз за ними слїдував полк кавалерії, далї полева артилєрія з умученими кіньми, яких підганяли погоничі, щоби держали крок відповідний до потреби. Тоді надійшла кавалєрія знов, відтак інфантерія. Дорога була широка і жовнїри маширували вісїмками в ряді. Здавало ся, що кінця та числа їм не було. Які типічні німецькі лиця і постави! Короткі люди з круглими лицями і коротко обстриженими головами. Усї убрані в сиві уніформи, що були вкриті порохом. Скорість ходу була більша, чим чотири милї на годину, около милї на 13 мінут. Взявши на увагу амуніцію, яку мусить нести кождий жовнїр побіч рушниці, сей поспіх був неймовірний і було видно, що фізична сила бідних жовнїрів була напружена до найвисших границь.

Деякі відділи співали сентиментальні народні пісні, але цигигулькали; було видно, що заледви держали своє місце в рядах. В німецькій армії нема місця на слабосильних. Такі не мають милости у товаришів та офіцирів. Підофіцири поводили ся безоглядно, намагаючи ся заховати дисципліну в маршу. Переходячи здовж лїнїй, кляли брутально жовнїрам, що отягали ся, і як видно лякали їх. Жовнїрів, що падали поперек дорогу, штовхали баґнетами і біль приневолював їх до нових зусиль. Цілковите вичерпане і розпуку можна було бачити на деяких лицях, але вони йшли враз з другими. Більшість жовнїрів переходила пробу витревалости удачно, завдяки доброму вишколеню в часї мира.

Заосмотрене німецької армії є дивно точне. Великі автомобілеві вози, що йдуть зараз за армією і розтягають ся на цілі милї, везуть гармати, амуніцію, машинові гармати, полеві кухнї, аптики і полеві телефони та провізію. Нічого армії не бракує. Армія, що посувала ся на полудне до Парижа, була заосмотрена науково і систематично.

Число німецьких жовнїрів було жерелом переляку і розпуки для французьких селян. „Як ми спинемо сю повінь?" питали заломлюючи руки. Вони заповнювали дороги і могли поміщати ся на дорогах. Скорож пройшли тисячі, надходили й другі тисячі, а коли й сї зникли на полудни, виростали як з під землї десятки тисяч і йшли та йшли, як безконечна скількість людських мурашок.

Другої днини случив припадок, що я міг оглядати битву між німецьким а французьким військом. Французи були за сильними окопами і займали знамениту позицію та стояли в добрій лїнїї до атаку на німецьку позицію. Французька артилєрія зачала стріляти. Я бачив, як сиві постати падали мов стовпчики, котрих трumbraє якась невидима сила, однак зараз ставали на тім самім місци нові сиві стовпчики і маса посувала ся вперед. Вперед йшли Німці з подвоєною скоростию. Французька артилєрія дальше косила Німців перед собою, однакож рух Німців вперед був за скорий, аби щось подібного могло їх здержати. Вперед поступали Німці все в скорій формації. Гинули як мухи, однакож Французи формально не могли вистріляти їх з відповідною скоростию і Німці стали на французьких позиціях а Французи мусїли випофати ся.

Німцї віднесли величезні успіхи такими методами боротьби. Я думаю, що се не так відвага, як дисципліна заставляє їх в сей спосіб ставити чоло смерти. Вони воюють автоматично і поступають вперед з машиново точностю, бо так вишколені. Не стратеґія, анї не вмілість обходити ся зі зброєю, анї не індивідуальна відвага дала Німцям спромогу дістати ся під Париж, але досконалість цілої їх мілїтарної системи.

ОЦІНКА РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ.

Берлїнський „Мілїтер Вохенблят" обговорюючи відносини російської армії, пише:

„Що російська армія що до числа є дуже сильна, не можна заперечити, та як відомо з науки вожа Фрідріха Великого, у війні рішає не лише скількість. Яко важні чинники прилучують ся: моральність війська, провід, зор득ене, положене і простір держави, зелїзниці, настрій населеня і т. д. Варта пригадати, що в новійших часах ніколи ще Росія — ділаючи на власну руку — не віднесла побіди над армією рівної вартости мілїтарної. В р. 1877 не вдало би ся було без підмоги кн. Карла румунського побідити Туреччину; воюючи проти сучасної японської армії, зістала Росія в манджурській війні побита. Треба додати, що вістка, яка появила ся в послїдних часах в пресї про утворене пяти нових корпусів російських — є неправдива: такі корпуси зовсїм не істнують".

Співробітник „Берлїнер Таґеблят", майор Е. Морат подає, що не всї з 30 корпусів російської армії, призначених до Европи, можуть бути ужиті в европейській війні. На случай поважних заворушень, пять азійських корпусів розділених на великі простори не вистануть, щоби удержати в карбах Японію. Турецька границя теж не може бути без війска, так само не можна би усунути натиск на балканські держави. Передівсїм входить тут в рахубу внутрішно-політичне положене. Тепер широкі простори сїльські та неспокійні великі осередки промислові мусить Росія тримати в шаху і то найлїпшим військом. Що правда, без точних відомостий не можна обчислити, скільки корпусів треба би відчислити на оборону границь та на поліційні цїли (на те треба би сидїти в російськім міністерстві війни), та без значної ошибки можна би числити, що з 30-ти европейських корпусів, не входить в рахубу до офензиви поза границями 8—10. Остає 20 корпусів, що безсумнївно становлять сильну армію, та мусять звернути ся на широчезнім фронтї проти австрійських та німецьких військ.

ВІЙНА РОСІЇ З НІМЕЧЧИНОЮ.

Помимо того, що XIX. ст. було сьвідком цілого ряду страшенних воєн, у яких брали участь майже всї европейські держави, межи сторонами, що тепер починають війну, віз більше як 100 лїт не було оружної розправи.

Росія і Прусія били ся послїдний раз в часї семилїтної війни (1756—1763). Росіяни увійшли тоді до Східної Прусії, а головними епізодами тої борби були битви під Росбах, Цоридорф і Куперсдорф. Через 7 лїт триваня тої війни відносини Росії до Прусії підпадали кілька разів зміні, залежно від особи російського царя, бо пануючі в Росії у своїй зовнїшнїй політицї звертали більше увагу на свої личні анїмозії, чим на добро своєї держави. Томуто цариця Єлисавета вела війну з Фридрихом II., якого ненавиділа, цар Петро III. (вступив на престол в р. 1761) обожатель Фридриха заключив з ним союз і звелїв своїм військам, що були в Прусії злучити ся з військом Фридриха. Наконець Катерина II., засївши на престолі в 1762. після замордованя свого чоловіка, проголосила невтральність у війні та забрала свою армію з поворотом до Росії.

В. р. 1812. формально вела Прусія війну з Росією, та вела її приневолена трактатом, що вязав її з Наполеоном, а скориставши з невдач Наполеона, зрадила його, получила ся з Росією та звернула ся проти самого Наполеона. В часї повстань в 1830. і 1863. заняла Прусія зглядом Росії прихильне становиско. Росія своєю приязною невтральністю облекшує Німеччині побіду над Францією в р. 1870. Після берлїнського конґресу давна приязнь холодніє, бо Бісмарк причинює ся до окроєня здобутків Росії і залежних від неї балканських держав, не хотячи допустити до геґемонії Росії на Балканї, як загрожуючої европейському мирови.

З Австрією Росія фактично не вела війни ніколи. Участь Росії у війнї з Австрією в р. 1809 була фікційна, а її поведене зовсїм двозначне. Та проте Росія зажадала для себе територіяльних здобутків, хоть не пролила нї краплини крови і не втратила нї одного жовніра. В наслїдок того дістала тернопільський округ, яким управляла 6 лїт (1809—1815), опісля на підставі постанов віденського конґресу була приневолена звернути його Австрії.

Яка то була управа, засьвідчить обставина, що на цілій территорії тернопільського округа в хвилї звороту його Австрії, не було нї одної школи. Після рапортів австрійських урядників по обнятю краю в посїдане, не було в тернопільськім окрузї ніяких правних норм, а цілим нивільним і карним кодексом був російський ґубернатор того краю п. Тейле.

В наполеонській кампанії 1912 р. брала Австрія участь, висилаючи по думі трактату з Наполеоном корпус проти Росії, та діяльність його мала такий самий характер, як діяльність такогож корпусу пруського.

В р. 1855. „Союз трьох цісарів" унеможливив на довго вибух війни межи трема найбільшими монархіями Европи.

ПСИХОЛЬОҐІЯ ВОЄННОЇ ПАНІКИ.

Психольоґія має велике значінє в часї війни, бо військо є психічною масою і яко таке підпадає правам масової суґестії. Паніка, то є наглий масовий переполох може викликати на поли бою найфатальнійші наслїдки, тому заслугує на як найточнїйшу увагу психольоґів і стратеґіків. Історія показує, що майже всї случаї паніки розіграли ся на тлї спеціяльного настрою, який вже перед тим безпокоїв військо. І так в 1806 р. ваготїло на пруськім війску понуре прочутє Наполеонової побіди і треба було лиш незамітної причини, аби в битві під Єною той зловорожбний настрій перемінив ся в загальну паніку. Як війска йшли через Єну, підняв ся на улицях гомін і з усїх сторін кричали, що Французи вже перед містом. Жовнїри кидали оруже, хоч ворога не було анї близько анї далеко. Такі оклики як: „Ворог за нами!" або „Тікаймо, бо пропадемо!" мають в часї війни велику суґестійну силу, як настрій вже передтим був некорисний. Показало ся воно теж у російсько-японській війнї на російських військах зараз по перших японських більших побідах. Найбільше небезпечні ті алярми тоді, коли якийсь рід війска має славу яко виїмково грізний. І так пр. в битві під Ілевом вистарчив крик: „Козаки!", щоби серед Французів викликати паніку. У війнї бурській під Ніколеонс Нек 1899 р. вистарчив алярм: „Кавалєрія Бурів!" а колюмна Кавлєтона сейчас розлетїла ся. Кіннота лекше підпадає паніці як піхота, бо коні вже з самої природи скорше полошать ся і коли кілька коний стане втїкати, у инших будять ся табунові інстинкти і тоді втїкають всї і тоді звірята неначе суґерують утечу людям. Так ось в битві під Трутновом бриґада кавалєрії Бредова, дїставши ся у стрімкий яр, мусїла з дороги завернути та відворот той ізза переполоху коний заміннв ся мимоволї в безладну утечу і всї думали, що ворог гонить за ними. Богаті на такі приклади паніки були битви, які зводив Фридрих Великий пр. під Росбах, Лійтен і Цорнодорф. Коли ґенерал Зайдліц під Росбах віднер перші полки французької кавалєрії, їздці розсїялись в цїлковитім непорядку і кликали до иньших: „Братя, втїкайте куди мож, всьо втрачене!" Тоді настала така паніка, що усї жовнїри кидали оруже і втїкали. Рідко доводить ся наполохану масу заспокоїти і зібрати військо наново. Найлїпше средство на те: клин вибити клином і товпу, захоплену шалом трівоги, поставити перед новою небезпекою. Так ось під Ваґрам велїв Масена замкнути одинокий міст, яким можна було втїкати, і казав стріляти до втїкаючих з гармат. В таких хвилях офіцири стають проти своїх війск з шаблею й револьвером і здержують їх погрозою розстріляня. Позаяк маса є все без думки, вона дасть ся суґерувати тій погрозі і завертає. Иншого способу спробував російський ґенерал Фок в часї російсько-японської війни, щоби задержати своє військо під Насквинґін. Він велїв затрубіти: „Стань"! і заграти національний гимн. Товпа сейчас заспокоїла ся. Вожди самі мусять давати приклад спокоєм духа, притомностю ума і певностю себе. Тоді замісць паніки обгортає військо масовий запал, що веде до побіди.

ПОВІДОМЛЕНЄ.

Отсим подає ся до загального відома, що відділ 321. У. Н. Союза в Кліфтон Гайтс, Па., зістав з днем 8-го жовтня 1914 р., згідно з § 153 статута У. Н. Союза в Америці виключений з нашої орґанізації.

Дано в Джерзи Сіти, Н. Дж., дня 8. жовтня 1914 р.

Д. Капітула, гол. предс. У. Н. С.
М. Угорчак, гол. рек. секр. У. Н. С.

ДО ВІДОМА ПЕРЕДПЛАТНИКІВ „СВОБОДИ".

Сим повідомляємо всїх наших нових і старих передплатників, що на надіслані передплати не будемо висилати ніяких осібних поквітовань. Від тепер будемо такі поквітованя подавати при кождій адресі наклеєній на часописи. Там буде подана дата, до якого часу передплата зістала заплачена.

По упливі часу передплати не будемо висилати ніяких упімнень щодо відновленя передплати, а кождий передплатник, котрому буде залежати на тім, щоб не перервано йому висилки часописи, повинен сам звернути увагу на речинець скінченя передплати і завчасу її відновити.

Часописи не можемо висилати нікому на предит, бо сего не дозволяє почтовий закон.

Протокол

з XIII. Головної Конвенції Р. Н. Союза в Америці, яка відбула ся на днях від 7-го до 12-го вересня (септембра) 1914 р., в „Elmwood Music Hall", на розі улиць Elmwood and Virginia, Buffalo, N. Y.

(Дальше).

Третий день засїданя, 9. вересня 1914.

Точно о годинї 8.10 предсїдатель отворив засїдане і зарядив відчитане списку делеґатів, а по відчитаню упімнув присутних, щоби приходили точно на назначену годину на засїдане, а також повідомив конвенцію, що о. Данилович, радний Р. Н. Союза, вернув щойно зі старого краю і прибув прост на конвенцію. Просив отже делеґатів, щоби були ласкаві повитати о. Даниловича. Панове делеґати і делеґатки повитали о. Даниловича повстанем з місць. По сїм забрав слово о. Данилович і подякував сердечними словами за повитане, як також подав привіт від Українців у старім краю.

Відтак заряджено відчитане протоколу. По відчитаню протоколу зголосились о. Пристай і др. Сїменович до поправки. Поправка о. Пристая зістала відложена до справозданя статутової комісії. Вона має звучати, що надруковане справоздане головних урядників має розіслати ся на будуче принайменьше на один місяць перед конвенцією всїм членам до перегляду.

Обі поправки п. д-ра Сїменовича зістали приняті. Перша поправка, щоби замісць слова „заступник предсїдателя п. Василь Калина „не зміг" зістала принята на „не був вели"; друга, що др. Сїменович повідомив п. предсїдателя Дм. Капітулу сам, тодї, коли п. Капітула еще о сїм не знав, що „п. Ал. Горбаль як касієр має непорядки в касї".

На внесенє делеґата п. Пишюка, поперте п. д-ром Сїменовичем і многими иншими делеґатами, принято протокол з повисшими поправками.

Відтак прийшла квестія, чи мають делеґати фотографувати ся чи нї. По короткій дискусії ухвалено, що мають фотографувати ся і в тій цїли вибрано комітет, складаючий ся з пп. Шаршоня і місцевого делеґата Букати, які мали пошукати за відповідним фотографом.

Відтак слїдувало роздаване бальотів для іменованя кандидатів на головних урядників. Предсїдатель покликав виборчу комісію, о. Балог заприсягнув її, а по заприсяженю вона розпочала своє урядоване. Виборча комісія засїла при осібнім столику і взяла у свої руки всї бальоти. Рекордовий секретар п. Угорчак викликував запорядком після відділів імена всїх делеґатів (а на самім кінци всїх гол. урядників) і число приналежних їм голосів, а виборча комісія давала кождому викликаному стільки бальотів, скільки йому належало ся. По укінченю сеї процедури читано цїлий спис делеґатів і урядників наново. Викликувані підходили зокрема до стола і віддавали виборчій комісії виповнені собою бальоти. Коли голосоване покінчено, заявив п. Угорчак, що еще деякі делеґати не віддали своїх бальотів до голосованя виборчій комісії. Однак на поперте внесенє ухвалено, щоби їх голоси, коли вони пізнїйше схотять віддати, а не мали важної причини до спізненя, уневажнити, а на спізнивших ся делеґатів наложити кару $3.00. Після того виборча комісія удала ся до осібної кімнати в цїли рахованя голосів.

По тім наступило справоздане шконтруючої комісії. В її імени забрав слово п. Кучма і заявив, що по переглядженю всїх книг і позицій поодиноких урядників, знайдено цїле діловодство Р. Н. Союза в як найлучшім порядку.

По поданю до відома сеї заяви шконтруючою комісією член шконтруючої комісії п. Демків поставив внесенє, поперте рештою членів шконтруючої комісії, щоби за взірцевий порядок, який знайдено в діловодстві всїх урядників Р. Н. Союза, висказати їм за їх щиру працю около добра нашої орґанїзації повне довірє через повстане з місць. Внесенє се принято і повне вотум довіря для всїх урядників взагалї ухвалено, а тим самим ухвалено його п. Дм. Капітулї і п. Савці, які були відложені до звіту шкондруючої комісії по дискусії над їх справозданями.

На сїм раннїше засїдане замкнув предсїдатель о годинї 12.10 вполудне, а слїдуюче назначив на годину 1.45 пополудни.

Засїдане пополудневе.

Се засїдане розпочалось о годинї 2-гій. П. Шаршонь і п. Буката представили делеґатам взірцї фотоґрафій, з котрих один вибрано. Щодо цїни за фотоґрафії п. Шаршонь заявив, що фотоґрафія такої величини як взорець показаний буде коштувати кождого делеґата $1.00 разом з пересилкою, який то доляр буде стягнений з дієти кождого делеґата і урядника.

Тепер слїдувала дискусія над бондами головних урядників. О. В. Балог заявив, що до сего часу були зложені такі бонди: Предсїдателя $4.000, касієра $15-000, секретарів по $1.000, редактор і завідатель „Свободи по $5.000. Над сею справою вивязалась широка дискусія, в якій забирало голос велике число делеґатів, пропонуючи притім ріжні підвишки бондів для поодиноких урядників. Остаточно ухвалено слїдуючі бонди, які будуть мусїли зложити нововибрані урядники. І так: Предсїдатель $5.000, секретарі як фінансовий так і рекордовий по $5.000, касієр $50.000, завідатель „Свободи" $10.000, а редактор „Свободи" $5.000. На сїм справу бондів покінчено і приступлено до ухваленя платнї будучим головним урядникам.

Над сею справою вивязалась широка дискусія, до якої записалось велике число делеґатів. Одна часть з них була за зниżкою платнї, одна за такою, яка була дотепер, а третя часть знову була за підвишкою. В результатї ухвалено і принято внесенє п. Сїкорського, поперте п. Пишюком, аби платня для всїх урядників остала тасама, яку мали від XII. головної конвенції до тепер.

По ухваленю платнї головним урядникам уділено голосу д-рови Сїменовичеви, як членови „пресової комісії". Др. Сїменович представив і відчитав вироблену резолюцію, яка масєь вислати до президента Злучених Держав. Ся резолюція звучить:

His Excellency Woodrow Wilson
President of United States of America.

Sir: We, the undersigned Ukrainians, representing 25,000 members of the Ukrainian National Association in the United States of America, and citizens of this, our adopted country, in convention assembled, in the city of Buffalo, N. Y., on this ninth day of September, 1914, do most vigorously condemn all warfare in and among nations.

Further, we do heartily commend the President of these United States, Woodrow Wilson, for his neutral attitude toward the warring nations of Europe and his great desire and endeavor for "peace on earth, good will toward men."

Further, we deeply deplore the terrible misfortune of war into which nations have been plunged, and our heartfelt sympathy goes out to suffering humanity, and particularly, at this time, to the Ukrainian nation, which is compelled, by force of circumstances over which they have no control, to wage deadly warfare, brother against brother.

Without entering into a discourse as to the cause of this great European holocaust, we believe that it is largely due to certain nations holding in subjugation the peoples of other nations, and the unjust territorial acquisition and despoliation. Therefore, be it

Resolved, That the Ukrainian National Association in the United States of America, represented by its delegates here assembled, petition the President and Congress of the United States of America,

First, to use their utmost endeavors to bring about a speedy termination of this European war which is disgracing humanity, putting a dark blot upon our boasted civilization and imposing upon the peoples involved an affliction and burden from which they cannot recover.

Second, that, at the very first opportunity, when peace is being considered, the President of these United States shall endeavor, with all the resources at his command, to bring about the absolute banishment of territorial injustice whereby subjugated nations are despoiled of their countries and which is creating such dissension among nations in Europe.

Notwithstanding there are 40,000,000 Ukrainians in Europe, they are divided between Russian slavery and Austro-Hungarian monarchy, and, as so many chattels, are pitted the one against the other, in mortal combat—brother against brother; and, to the end that justice may eventually be done, so far as possible, we appeal to the President of these United States of America to use his good offices, at the opportune time, to the end that injustice and suffering of our 40,000,000 of Ukrainians may be removed.

And we will ever pray.

Theo. Talpash, chairman of convention; Basil Hryshko, secretary of convention; Andrew Shostak, secretary of convention; Dmitro Kapitula, president of Ukrainian National Association; M. Uhorchak, recording secretary; S. Yadlowski, financial secretary; Alex. Sharshon, treasurer; Dr. W. J. Sieminowicz, president of Board of Education; Dmitro Andrejko, secretary of Board of Education.

Резолюцію сю принято гучними оплесками і ухвалено вислати її не тільки до президента Злучених Держав, але й до амбасадорів австрійського, російського, французького, німецького і анґлійського, а як буде потрібно, то й до инших.

Опісля о. Балог представив делеґатам одного калїку на ноги, по імени Петра Предзімірського з Вілксбері, Па., з відділу 99. Р. Н. С., і пояснив, що сей калїка є узнаний через лїкарів за цїлковито нездібного до працї, отже після статута належить ся йому виплачувати по $100 річно. З причини однак, що сей чоловік з такої квоти вижити не може і має охоту по війнї виїхати до старого краю, просить о виплачене йому решти посмертного, яке би мало виносити еще квоту $600. Показалось однак, що се є неможливе, а п. Капітула заявив, що коли би ми зломали параґраф, тодї мусїлибисьмо і другим калїкам, яких є около 70, так само відразу виплатити цїле посмертне. Дотичний параґраф п. Капітула відчитав присутним делеґатам.

Над сею справою вивязалась широка дискусія, в якій забирало голос велике число делеґатів, а також поставлені були ріжні внесеня. Остаточно переконано ся, що решти посмертного дотичному членови виплатити не можна, отже ухвалено виплатити йому $200.00 з фонду убогих і на сїм справа п. Предзімірського зістала закінчена.

Відтак взято під обради справу „Просьвітної Комісії", т. є. справоздане і дискусію.

Перший прийшов до слова п. др. Сїменович, яко предсїдатель „Просьвітної Комісії". В своїй бесїдї змалював він трудну працю і обставини, в яких знаходилась „Просьвітна Комісія" і додав, що „Просьвітна Комісія" докладала всїх сил, аби обдумані нею пляни перевести в дїло. Згадав про видане букваря для дїтий і заявив, що має уже готових до друку, зготованих на конкурс чотири букварі. Один зготований ним самим, другий п. Е. Гвоздиком, третий п. Дм. Андрейком, а четвертий п. Шквіром. З тих чотирох букварів не давав він жадного до друку, але спровадив еще один найновійший буквар від панї Грїченкової зі старого краю, який він сам обробив після американської системи і той буквар надає ся найлучше до друку. Однак, вагаючи ся без її позволеня дати його до друку, написав по позволенє, але до нинї, з причини війни, позволенє не надійшло.

Пізнїйше подав еще Др. Сїменович кілька виясненъ, а відтак забрав голос п. Павчак. В своїй бесїдї жалував ся, що п. др. Сїменович, яко предсїдатель „Пр. Ком.", важнїйші справи залагоджував сам, не повідомляючи о тім инших членів „Пр. Ком.". Таке саме зажаленє було і від о. Балога. На сї жалї дав п. др. Сїменович оправдуючу відповідь.

По сїм здав касове справоздане „Пр. Ком." п. Дмитро Андрейко, яке представляєсь так:

КОРОТКЕ КАСОВЕ СПРАВОЗДАНЄ „ПРОСЬВІТНОЇ КОМІСІЇ" Р. Н. С.

за час від 1-го жовтня 1912 р. до 31-го липня 1914 р.

Щоби можна було дати Поважаним Делеґатам XIII. Головної Конвенції Р. Н. С. можливість розглянутись докладно в приходах і видатках „Просьвітної Комісії" — подаємо отсе коротке справоздане касове до відома Поважаним Делеґатам, та для перегляду на конвенції.

I. Загальне зіставлене касове „Просьвітної Комісії" Р. Н. С.

за час від 1-го жовтня 1912 р. до 31-го липня 1914 р.

Приходи

1. Одержано від Р. Н. С. по конець липня 1914 р.	7301.14
Отсї гроші зібрала „Просьв. Комісія":	
2. Передплата на просьвітні книжочки від 1. марта 1914	1063.82
3. Передплата на „Цьвітку" від 1-го марта 1914 р.	11.70
4. З продажи власних видавництв	42.90
5. З продажи чужих видавництв	44.80
6. Жертви і датки	98.40
7. Вписове членів від 1-го цьвітня 1914 р.	2.75
8. Инні приходи і з поїздки відпоручників	636.23
Загальний прихід	9201.74

Розходи

1. Платня співробітникам „Пр. Ком."	1964.60
2. Видатки адміністраційні	105.34
3. Почтові оплати	133.25
4. Видавництво просьвітних книжочок	1284.89
5. Видавництво „Цьвітки"	792.43
6. Видавництво инших друків	8.47
7. Закупно чужих видавництв для продажи	545.32
8. Відчити, рукописи і буквар	485.07
9. Інвентар (уряджене і знаряди)	168.11
10. Бібліотека (книжки, ноти і образки)	658.59
11. Стипендії і инні видатки	1677.89
Загальний розхід	7823.96
Готівка в касї	1377.78
Разом	9201.74

II. Інвентар „Просьвітної Комісії" Р. Н. С.

з днем 31-го липня 1914 р.

1. Гектоґраф	$4.05
2. Печатка „Просьвітної Комісії"	4.50
3. Шафа на адресар $25.00 і достава та опакованє $7.56	32.56
4. Маґічна лїхтарка з приборами	65.40
5. Машина до копійованя	12.10
6. Лямпа ґазова	1.50
7. 6 крісел до офісу в Джерзи Сіти, Н. Дж.	9.50
8. Бюрко до офісу в Джерзи Сіти, Н. Дж.	19.00
9. Шафа до маґазину книжок	19.50
10. Крісло на оси до офісу в Джерзи Сіти, Н. Дж.	4.50
11. 2 столики до офісу в Джерзи Сіти, Н. Дж.	2.50
12. 2 валїзки	15.00
Уряджене офісу і маґазину коштує разом	$190.11
13. Бібліотека (книжки і ноти)	457.49
14. Образки до маґічних лїхтарок	201.10
Разом	$658.59
Разом вартість інвентаря виносить	$818.70

III. Стан майна „Просьвітної Комісії" Р. Н. С.

з днем 31-го липня 1914 р.

Актива.

1. Готівка з кінцем липня 1914 р.	1377.78
2. Засіб книжок в маґазинї	1714.23
3. Готівка в підручній касї менаджера	50.00
4. Уряджене канцелярії і знаряди	190.11
5. Бібліотека (книжки і ноти)	457.49
6. Образки до маґічної лїхтарки	201.10
7. Відчити і рукописи	235.07
8. Шкільні підручники	250.00
9. Зворотні стипендії	350.00
10. Засіб адміністраційний (книжки і друки та папери канцелярійні в офісї у Джерзи Сіти, Н. Дж.	200.50
11. Довжники за книжки	276.55
Разом	5302.83

Пасива.

1. „Свободі" за друки	494.10
2. Рент за льокаль від лютого до липня 1914 р.	60.00
Чистого майна є на суму	4748.73
Разом	5302.83
Від Союза одержано гроший	$7301.14
„Пр. Ком." має маєтку	$4748.73
Остає еще	$2552.41

Отже „Пр. Ком." зужила гроший Р. Н. С. на просьвітну роботу $2552.41.

Гроші, які бл. памяти А. Горбаль завинив „Просьвітній Комісії" в сумі $1216.70 — бондова компанія уже в цілости звернула „Просьвітній Комісії".

IV. Як зужила „Просьвітна Комісія" $2552.41?

Видано на адміністраційно-канцелярійні потреби як приміром папір, пера, коверти, чорнило, канцелярійні друки, трамвай, телефон та инше	105.34
Видано на почтові оплати (вся порторія, як листи, почтові пакунки, пересилка гроший і др. почтові видатки)	133.25
П. К. Біликови за 11 тижднів секретарства по $10.00 на тиждень	110.00
П. Д. Андрейкови від цьвітня 1914 р. до 31. липня 1914 р. по $120.00 на місяць	480.00
Панї О. Кисїлевській — відпоручникови на старий край від 1-го лютого 1913 р. по 31-го червня 1914 р. за 73 тижнї	204.00
П. Ю. Павчакови за обїздку з лїхтаркою по кольонїях за один місяць	50.00
П. О. Грановському за секретарство:	
а) від 13 червня 1913 р. по 14 січня 1914 р. до $10 на тиждень — се є за 31 тижнів	310.00
б) Від 14. січня 1914 р. по 15. цьвітня 1914 р. по $12.50 на тиждень — се є за 13 тижнів	162.50
в) Від 15. цьвітня 1914 р., коли обняв редаґоване місячних книжочок, став одержувати по $70.00 на місяць — по 31-го липня — се є за 3½ місяцї	245.00
П. А. Цурковському за 3½ місяцї редакційної працї по $100-00 на місяць	359.10
Помічникам в офісї в Джерзи Сіти, Н. Дж.	44.00
Видано на оплати пересилок експресом ріжних пакунків, як книжки, ноти, образки, цло за ноти, книжки і образи, друки для відпоручників як інструкції, відозви, повновластї та инше	349.22
Отже разом буде	2552.41

Крім тих гроший „Пр. Ком." за свої гроші, котрі зібрали відпоручники і за жертви та датки отримувала двох відпоручників і на них видала своїх, не союзових гроший слїдуючу суму:

П. Д. Андрейкови підчас поїздок по кольонїях	1265.00
П. В. Кпїгиницькому підчас поїздок по кольонїях	508.00
Разом на обох	1773.00

Що зробила „Просьвітна Комісія" за тих $2552.41?

1. Зорґанїзувала членів і впровадила в жите товариство „Просьвіта" в Америці і положила міцні основи на будуче для дальшого її розвитку.

2. Придбала матеріял до видавництва просьвітних книжочок і „Цьвітки".

3. Видала 9 чисел місячних просьвітних книжочок для членів „Просьвіта" в Америці.

4. Видала 9 чисел часописи „Цьвітки" для молодїжи.

5. Придбала 40 відчитів і кількасот образків до чарівної лїхтарки і тим дала почин до заснованя рухомого народного університету серед Українців в Америцї.

6. Взагалї провадила всї справи і діловодство, які були звязані з просьвітною роботою.

По короткій дискусії принято справоздане „Просьвітної Комісії до відома і ухвалено їй вотум довіря.

Відтак слїдувало читане привітних телєґрам і письм наспівших на конвенцію, а о годинї 7.10 замкнув предсїдатель засїдане, назначуючи слїдуюче на другий день на годину 7.45 рано.

(Дальше буде.)

ПОВІДОМЛЕНЄ.

Отсим подає ся до відома Вп. Делеґатам і Делеґаткам XIII. Гол. Конвенції і Гол. Урядникам У. Н. Союза, що фотографії XIII. гол. Конвенції зістали вже зіслані у вівторок дня 13-го жовтня 1914 р. кождому інтересованому на його адресу даної місцевости. Просить ся інтересованих Вп. Делеґатів, Делеґаток і Гол. Урядників повідбирати свої фотографії від почтаря своєї місцевости.

М. Угорчак, гол. рек. секр. У. Н. С.